

80 let od druhé československé měnové reformy

doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D., JUDr. Jan Podola, Ph.D.*

Katedra právních dějin, Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni

Abstrakt: Příspěvek se zabývá právními i jinými aspekty a dopady měnové reformy provedené v roce 1945, jejíž nutnost byla vyvolána koncem druhé světové války a potřebou obnovit v zemi hospodářský systém založený na oběhu zákonných platidel, o jejichž platnosti by nepanovaly žádné pochybnosti. Zmíněnou reformu, od jejíhož provedení v letošním roce uplyne 80 let, zasazuje článek do kontextu měnové reformy provedené v Československu v roce 1919 po skončení první světové války a měnové reformy z roku 1953, která souvisela s únorovými událostmi roku 1948. Příspěvek poukazuje na tu skutečnost, že změny státního režimu či významné dějinné události přinesly vždy též změny v oblasti měnové. Dále příspěvek popisuje právní zakotvení měnové reformy z roku 1945 včetně rozboru souvisejících předpisů a konečně také dopady zmíněné reformy do rozhodovací praxe soudů či do obsahu mezinárodních obchodních dohod.

Abstract: The paper deals with the legal and other aspects and effects of the monetary reform carried out in Czechoslovakia in 1945, the necessity of which was triggered by the end of the Second World War and the need to restore an economic system in the country based on the circulation of legal tender, the validity of which would not be in doubt. This reform, which is 80 years old this year, is set in the context of the monetary reform carried out in Czechoslovakia in 1919 after the end of the First World War, and the monetary reform of 1953, which was linked to the events of February 1948. The paper highlights the fact that changes in the state regime or major historical events have always brought changes in the monetary sphere. Furthermore, the paper describes the legal anchoring of the 1945 currency reform, including an analysis of the related regulations, as well as the impact of the reform on the decision-making practice of courts and on the contents of international trade agreements.

Klíčová slova: bankovka, cenný papír, dekret, československá měna, mince, poukázka, reforma, státovka

Keywords: banknote, security, decree, Czechoslovak currency, coins, voucher, reform, state note

Úvod

Příspěvek jsme věnovali 80. výročí od měnové reformy z roku 1945. Nejde ani o první československou reformu a zcela jistě ani o reformu poslední. V souvislosti s výročím 700 let od měnové reformy Václava II. (1271–1305) a zahájením ražby pražských grošů byly v roce 2000 vydány pamětní stříbrné dvoustekoruny¹ jako připomínka této události, která ukazuje to samé, co jsme se pokusili naznačit v našem článku. Tedy to, že peníze vždycky byly významným nástrojem státu, který mohli jeho představitelé využít k ovlivnění společenských dějů. Tím spíše, pokud se daný státní útvar nacházel v přelomové situaci, k čemuž došlo v první polovině 20. století třikrát. Každý takový zlom přitom znamenal též významné změny v oblasti měnové politiky. Těmi přelomovými událostmi byly konec první a druhé světové války, přičemž konec té první znamenal obnovení české státnosti po letech existence v rámci habsburské monarchie a v případě konce druhé světové války pak

obrodu Československa po nacistické okupaci. Ze zcela jiných důvodů bylo k měnové reformě přistoupeno po komunistickém převratu v únoru roku 1948. Níže jsou okolnosti jednotlivých reforem srovnány v jejich společných i rozdílných rysech, přičemž jednoznačně největší pozornost věnujeme reformě z roku 1945, a to z důvodu, který jsme již v této části našeho příspěvku hned na začátku zmínili.²

1. Měnová reforma z roku 1945 v kontextu reforem z let 1919 a 1953

1.1 Měnová reforma z roku 1919

První světová válka znamenala mimo jiné znehodnocení peněz a rozmnožení oběživa. Závratná výše rakouských a uherských půjček nastolila otázku, jak napravit rozvrácené peněžní poměry a uspořádat je na území nového československého státu. Měnová situace nového státu byla velmi složitá a nový stát se musel vypořádat

* Antonín Lojek, ORCID iD <https://orcid.org/0009-0009-5320-5089>, Jan Podola, ORCID iD <https://orcid.org/0009-0008-4195-8887>.

¹ Vyhláška České národní banky č. 139/2000 Sb., o vydání pamětních stříbrných dvoustekorun k 700. výročí měnové reformy Václava II. a zahájení ražby pražských grošů.

² Příspěvek částečně vychází z předchozího výzkumu prvního spoluautora, jak byl přednesený na konferenci *Štát a právo v prevratových súkoliach času* konané v září 2018 v Trnavě a publikovaný ve sborníku z ní (LOJEK, A. Měnové reformy na pozadí změn státního režimu a práva v letech 1919–1953. In: LACLAVÍKOVÁ, M., VYŠNÝ, P. *Právno-historické trendy a výhľady IV*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, s. 222–234).

s nejedním problémem. Zároveň však panovaly značně rozdílné představy o jejím řešení ze strany teoretiků i praktiků. Jediná shoda spočívala v otázce rychlé odluky peněžního oběhu na území nového státu od zbytku rakousko-uherské monarchie.³

Autorem návrhu, jak reformu provést, se stal ministr financí Alois Rašín (1867–1923), který přitom vycházel z nutnosti provedení měnové odluky, osamostatnění peněžního oběhu a nutnosti vytvoření nové měny.⁴ Nová měna měla nést název *koruna československá*, z tehdejšího tisku se však dozvídáme, že bylo navrhováno nebo se uvažovalo i o jiných názvech jako „Sokol“ či „Československý frank“ či „Řip“ nebo dokonce „Rašín“.⁵ Podle Rašínovy koncepce se československá koruna měla stát pevnou a silnou měnou zlatého standardu, volně směnitelnou za zlato.⁶ Tato myšlenka se objevila znovu na konci 20. let 20. století⁷, avšak k vytvoření zlatého standardu (přímá směna československé koruny za zlato) nikdy nedošlo a československá koruna se stala měnou zlaté devizy.⁸ Kladem reformy byla Rašínova politika (i politika jeho pokračovatelů) směřující k zavedení zlaté měny, tedy k vytvoření potřebné zlaté rezervy.⁹ V neposlední řadě bylo nutno zlikvidovat inflační peníze a cenovou hladinu dostat na úroveň před první světovou válkou. Podle Rašína se toho mělo dosáhnout zmenšením oběhu bankovek, a to nuceným zadržením části oběhu, i těch, které mohly být vydány z účtů a pokladničních poukázek.

Vyvrcholení přípravy měnové reformy nastalo k datu 25. února 1919, kdy na schůzi Národního shromáždění došlo k odsouhlasení konečného způsobu, jak bude reforma probíhat, tj. okolkováním peněz a soupisem majetku za účelem uložení majetkové daně. Jelikož se jednalo o náročnou a utajovanou záležitost,¹⁰ ihned po schválení reformy došlo k uzavření státních hranic, aby nedošlo k přesunu bankovek z ostatních zemí bývalého Rakouska-Uherska a k přerušení veškeré mezinárodní dopravy. K zajištění této akce byla mobilizována i armáda. K provedení samotné reformy došlo ve dnech 3. až 9. března 1919 (na Slovensku až do 12. března 1919)¹¹ na základě zákona č. 83/1919 Sb., o zmocnění k okolkování bankovek a soupisu jmění majetkové dávky a dále podle nařízení ministra financí č. 86/1919 Sb., o okolkování bankovek vydaných Rakousko-Uherskou bankou.

Z předkládané hotovosti, která byla měněna v poměru 1:1, se do oběhu vrátila polovina, která byla zároveň okolkována. Zbytek byl zadržen a pokryt vydáním 1 % nezczizitelných státních dluhopisů. Celkem bylo k okolkování předloženo 7,2 miliardy korun, z toho do oběhu se vrátilo 4,7 miliardy. Celkem bylo zadrženo 34,3 % oběživa a náklady samotné akce byly vyčísleny na necelých 7 milionů korun. Mince a bankovky nižších nominálních hodnot – jedné a dvou korun, zůstaly v oběhu beze změny. Bankovky v nominální hodnotě 10, 20, 50, 100 a 1000 korun byly opatřeny kolek, který činil 1 % nominální hodnoty bankovky. Kolky byly nalepovací, pouze na 1000 bankovky byl kolek vytištěn. Na základě zákona č. 83/1919 Sb., o zmocnění k okolkování bankovek a soupisu jmění majetkové dávky, došlo taktéž k soupisu movitého a nemovitého majetku, cenných papírů a vkladů.¹² Zákon se stal také podkladem pro dávku z majetku, která byla stanovena pozdějším zákonem č. 309/1920 Sb., který lze považovat za nepříliš vydařený krok Rašínovy reformní politiky ke stabilizaci objemu oběživa.

³ VENCOVSKÝ, F. *Vzestupy a propady čs. koruny*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 21.

⁴ K tomu srov. RAŠÍN, A. *Můj finanční plán*. Praha, 1920.

⁵ Srov. SCHELLE, K. *Finanční správa za první Československé republiky*. In: *Právní a ekonomické problémy současnosti II*. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 81.

⁶ V rámci shromažďování zlatých rezerv se postupovalo formou dobrovolných darů státu, vypsáním vlastní valutové půjčky a nabídkové povinnosti deviz a valut, zákazem vývozu zlata, stříbra aj., což bylo upraveno zákonem č. 143/1919 Sb., jímž se doplňuje zákon ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n.

⁷ Například na základě opatření Výboru Národního shromáždění, č. 166/1929 Sb. z. a n., o konečné úpravě československé měny.

⁸ LACINA, V. *Rysy československé ekonomiky a etapy jejího vývoje*. In: Kolektiv autorů. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace po současnost: Období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945. Sv. III*. Praha: Karolinum, 1995, s. 18 a násl.

⁹ V prvních letech šlo o dvě cesty. Jednou byla apelace na vytvoření zlatého pokladu republiky dobrovolnými dary, k čemuž se využilo poválečné odhodlání českých a slovenských středních vrstev (sešlo se například 94 520 zlatých mincí a medailí, 64 kg ryziho zlata ve zlomcích). Výsledek byl spíše psychologicko-politický než měnový. Druhou pak byla emise 4% vnitřní valutové půjčky v únoru 1919 (zákonem č. 88/1919 Sb.), která se upisovala ve zlatě, stříbře a ve valutách. Úrok a jistina byly splatné v kovu, respektive v měně, ve které byla půjčka složena. Provedením půjčky byly pověřeny spořitelny, a to formou spořitelních vkladů. Setkala se s nečekaným úspěchem (po přetavení 3 300 kg ryziho zlata, 272 000 kg ryziho stříbra). Hodnota veškerých drahých kovů a valut představovala přibližně 400 mil. Kč (podle stabilizovaného kurzu koruny roku 1926). Půjčka byla splacena do roku 1926, a to plně v československých korunách, které už měly pevnou kupní sílu.

¹⁰ KLIMEK, A. *Vítejte v první republice*. Praha: Havran, 2003, s. 43.

¹¹ Specifický průběh měnové reformy byl na Podkarpatské Rusi. Dle webových stránek České národní banky věnovaných dějinám této instituce se uvádí, že na Podkarpatské Rusi proběhla měnová reforma až v říjnu roku 1920. ČNB. Organizace správy měny na Slovensku a Podkarpatské Rusi – I. část. In: *Historie ČNB* [online]. [2025-05-30]. Dostupné z: <https://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/narodni_banky_ceskoslovenska/pozadavky_slovaku_a_rusinu_1918_1939.html>. Podkarpatská Rus byla po skončení války obsazena maďarským vojskem, a proto zde nadále obíhaly rakousko-uherské bankovky, následně i rumunské bankovky (leie), jelikož Rumunsko po porážce Maďarska toto území spravovalo. K tomu blíže GAUČÍK, Š. *Vznik a činnost Jednoty pražských ústavů na Slovensku a Podkarpatské Rusi v letech 1918–1920*. In: NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Ludia, peniaze a banky: Zborník z konferencie*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2003, s. 264. Předtím, než bylo na Podkarpatské Rusi přikročeno k výměně hotovostí, byl proveden nejprve soupis hotovostí a následně byl stanoven přepočítávací poměr pro hotovosti, bankovky a vklady, a to na základě vládního nařízení č. 576/1920 Sb. z. a n., o měně na Podkarpatské Rusi a na Slovensku, pokud tam nebylo okolkováno, ze dne 12. října 1920.

¹² K tomu blíže KLIER, Č. Dosavadní soupisová činnost našeho ministra financí. *Národohospodářský obzor*. 1919.

K oficiálnímu ukončení měnové reformy došlo dne 10. dubna 1919 na základě zákona č. 187/1919 Sb. z. a n., o úpravě oběhu a správy platidel a změnou zákona č. 84/1919 Sb. z. a n., který ustanovil korunu československou jako jedinou platnou měnu, přičinil emisní monopol Republice československé a ustanovil nový orgán pro řízení měnové politiky – Bankovní úřad Ministerstva financí. Ten byl zřízen na základě nařízení č. 119/1919 Sb., o úpravě poměru k Rakousko-Uherské bance. Jeho pravomoc byla dále vymezena nařízením č. 246/1919 Sb. z. a n., o organizaci Bankovního úřadu Ministerstva financí a jeho statutu. Úřad zahájil svou činnost 11. března 1919, a i když šlo o přechodně ustanovený orgán, svou činnost skončil až 31. března 1926.¹³ Dále byla v roce 1920 ustanovena *cedulová akciová banka*¹⁴ a v roce 1925 *Národní banka Československá*¹⁵, která zahájila činnost 1. dubna 1926. Národní banka byla akciovou společností s významným vlivem státu.¹⁶ Národní banka Československá měla povinnost pečovat o stabilitu kurzu koruny, přičemž za tuto stabilitu byla považována stabilita kurzu koruny k americkému dolaru.¹⁷

Měnová reforma uskutečněná roku 1919 měla také mezinárodní dosah. Otázku měny řešily zejména články 206 a 207 *Saint-germainské mírové smlouvy* podepsané s Rakouskem¹⁸ a články 189 a 190 *Trianonské mírové smlouvy* podepsané s Maďarskem.¹⁹ V obou mírových smlouvách bylo dále stanoveno, že Československá republika neručí za bankovky, které Rakousko-uherská banka²⁰ vydala po 27. říjnu 1918.

¹³ Činnost úřadu byla zajímavá i v tom smyslu, že z důvodu časté falzifikace ustanovoval výměnu původních okolkovaných bankovek za nově vydávané státočky, které se fakticky staly prvními československými penězi. Ty kolovaly v oběhu až do roku 1926, kdy začalo docházet k jejich postupnému stahování nově vzniklou Národní bankou československou, na základě zákona č. 102/1925 Sb., o zřízení Národní banky Československé. Viz HLINKA, B. *Atentáty na peníze*. Praha: Svoboda, 1987, s. 21.

¹⁴ Zákon č. 347/1920 Sb. z. a n., o akciové bance cedulové, ze dne 14. dubna 1920.

¹⁵ Zákon č. 102/1925 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňuje zákon o akciové bance cedulové, ze dne 23. dubna 1925.

¹⁶ Obchodní akciové banky právně upraveny nebyly. Viz ŠOUŠA, J. Finanční právo a bankovní zákony první Československé republiky. In: MALÝ, K., SOUKUP, L. (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Sv. 2. Praha: Karolinum, 2010, s. 999.

¹⁷ ENGLIŠ, K. Nástin vývoje československé měny. In: *Deset let Národní banky Československé*. Praha: Národní banka Československá, 1937, s. 47.

¹⁸ Po ratifikaci byla tato smlouva publikována pod č. 507/1921 Sb. z. a n.

¹⁹ Po ratifikaci byla tato smlouva publikována pod č. 102/1922 Sb. z. a n.

²⁰ Definitivní vyřešení vyúčtování s Rakousko-uherskou bankou přinesla Úmluva o likvidaci Rakousko-uherské banky, která byla podepsána dne 14. března 1922 a československou vládou schválena dne 14. září 1922. Viz vyhláška ministra financí č. 237/1923 Sb. z. a n., kterou se uveřejňují úmluvy o likvidaci Rakousko-uherské banky, schválené vládou republiky Československé dne 14. září 1922, jakož i rozhodnutími Reparační komise

1.2 Měnová reforma z roku 1945

Vytvořením *Protektorátu Čechy a Morava* došlo k rozvrácení československé měnové a hospodářské politiky. Po druhé světové válce bylo jasné, že musí dojít k měnové reformě. Státní reprezentace tvořící československou exilovou vládu v Londýně si nutnost měnové reformy uvědomovala. Exilový ministr financí (*Eduard Otrata* a od roku 1941 *Ladislav Feirabend*) nechal při ministerstvu zřídit *měnový a bankovní výbor*, jako orgán, který měl budoucí měnovou reformu připravovat. V čele tohoto výboru stanul *Jan Viktor Mládek*, který předtím pracoval ve studijním odboru Národní banky Československé.

Příprava měnové reformy byla započata již v roce 1941. Prvním krokem bylo navázání spolupráce s britskou *Currency Commission*. Již v březnu roku 1942 byl dokončen plán na tisk nových českých státoček, který byl zadán třem anglickým tiskárnám.²² Na základě této objednávky bylo vyrobeno 376 milionů kusů státoček s celkovou nominální hodnotou 24,8 mld. korun, které byly v dubnu 1943 uskladněny v podzemních trezorech v Bristolu, odkud byly v září 1945 přepraveny letecky do Prahy.

Mezitím na konferenci v americkém městečku *Bretton-Woods* v červenci 1944 československá delegace ratifikovala přístup k *Mezinárodnímu měnovému fondu* a ke *Světové bance*.

Představitelé exilového centra v Moskvě však měli jinou představu o politickohospodářském uspořádání našeho státu po skončení války.

Dne 4. dubna 1945 v Košicích došlo k přijetí nové československé vlády a přijetí *Košického vládního programu*, jehož primární myšlenkou byl přechod k centrálnímu řízení. Tím byl vyslán signál, jak bude vypadat měnová politika, neboť článek XII. *Košického vládního programu* proklamoval podřízení peněžního a měnového systému státnímu vedení. Koncept připravený v Londýně tak v podstatě padl a bylo zapotřebí vytvořit novou měnovou reformu.

Reformu začala připravovat skupina osob, kde rozhodující úlohu měli již levicově orientovaní ekonomové *Leopold Chmela* a *Jaroslav Nebesář*. Dalšími členy skupiny byli *Alois Král* ze studijního oddělení Národní banky Československé a *Ervin Exner* z bývalého londýnského ministerstva. Tato skupina (celkem 14 členů) byla jmenována vládou a tvořena zástupci české i slovenské strany, přičemž základem koncepce reformy se stalo *Mě-*

ze dne 18. června 1921, č. 1373, a ze dne 25. dubna 1922, č. 1904, ze dne 13. prosince 1923.

²¹ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1992*. Sv. 1. Brno: Doplněk, 2004, s. 58–59. Mírové smlouvy neřešily vypořádání pohledávek za žirové účty a pokladniční pohledávky. Problémy působily také tzv. předpřevratové bankovky, tj. bankovky vydané před 27. říjnem 1918. Československým státem byly přihlášeny bankovky vydané před 27. říjnem 1918 v hodnotě 8,357 milionů korun, ale nakonec mu bylo uznáno bankovek pouze za 6,1 milionů korun. Viz RAŠÍN, A. *Finanční a hospodářská politika československá do konce r. 1921*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1922, s. 149.

²² Jednalo se o tiskárny, které se podílely na tvorbě českých bankovek před 2. světovou válkou.

nové ujednání mezi vládou Československé republiky a Slovenskou národní radou, sjednané v červnu 1945.²³

Reforma nebyla zasazena do nějaké koncepce příští měnové politiky, ale byla orientována zejména na likvidaci inflačních válečných peněz.²⁴

Již dekretem prezidenta republiky byl zřízen 12. listopadu 1944 *Československý měnový úřad*²⁵, aby plnil funkce emisní banky na osvobozeném území Československa. Na základě dalšího dekretu prezidenta republiky ze dne 18. května 1945 byla ukončena činnost *Národní banky pro Čechy a Moravu* a byla obnovena působnost *Národní banky Československé*.²⁶

Za první reformní krok lze označit likvidaci cizích měn, které obíhaly na československém území a jejich nahrazení českými a slovenskými korunami na základě vytvoření dvou měnových oblastí. Kurz mezi československou a protektorátní korunou a československou a slovenskou korunou byl stanoven 1:1 a placení z jedné do druhé měnové oblasti bylo prováděno na základě zvláštního zúčtovacího systému. Šlo pouze o přechodnou záležitost, neboť na základě nové měnové reformy mělo pak dojít k opětovnému sjednocení měny.

Nová měnová reforma byla nařízena dekretem prezidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.²⁷ Reforma od 1. listopadu 1945 zavedla opět jako zákonnou měnu československou korunu. Do oběhu se dostaly exilové státočky doplněné o nově vytištěné stokoruny a tisícikoruny. Zde je třeba dodat, že v oběhu nadále zůstaly ještě protektorátní mince, mince první Československé republiky a mince Slovenského státu z důvodu nedostatku mincí.

Výměna hotovosti probíhala pouze v omezené míře. Pro fyzické osoby byla stanovena částka 500 Kč na hlavu, pro podniky bylo stanoveno zvláštní uvolňovací řízení²⁸ v jehož rámci jim byly vyměňovány peníze dle jejich hospodářských potřeb.

Do oběhu se dostaly nové peníze za 19 mld. Kč, což oproti cca 123 mld. bývalých peněz kolujících v oběhu představovalo radikální řez. Hotovosti, u kterých nedošlo k výměně, bylo možné složit v peněžních ústavech, kde byly prohlášeny za vázané, což vylučovalo veškerou dispozici s nimi.

Dekretem č. 95/1945 Sb. bylo nařízeno přihlásit všechny peněžní vklady a jiné peněžní pohledávky u peněžních ústavů a dále životní pojistky a cenné papíry.

Tyto hodnoty byly sepsány a prohlášeny za vázané. Tak došlo k zablokování veškeré možné inflační síly, přičemž byla blokována neobyčejně vysoká suma 258 mld. Kč.

Byly upraveny cenové poměry zvýšením cenové hladiny, aby v celostátním průměru dosahovala přibližně trojnásobku předválečné úrovně. Zároveň došlo k úpravě cenových poměrů mezi Českem a Slovenskem (na základě toho došlo samozřejmě i k úpravě mzdových poměrů).

Došlo k určení kurzu nové československé koruny. Byl stanoven pevný kurz k americkému dolaru, a to 50 Kč:1 USD. Kurz byl oznámen Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové bance a v tomto kurzu byly prováděny i transakce s cizinou.²⁹ Ze směnného kurzu s dolarem byla následně odvozena vazba koruny na zlato.

Krátce po reformě začaly vznikat vážné problémy, především v případě uvolňování vázaných vkladů bez pevných pravidel a jako inflační faktor. Nevědělo se, co počít s blokem vázaných vkladů a všech finančních aktivit. Proto v červenci 1947 byl zřízen *Likvidační fond měnový*.³⁰ Nové inflační faktory představovalo i profinancování vládních deficitů peněžních emisí, likvidace finančního trhu, centralizace bank a po únoru 1948 jasně proklamovaný a prováděný přechod k socialismu.

1.3 Měnová reforma 1953

Již roku 1947 se vláda *Národní fronty* ocitla na pokraji rozpadu a v únoru roku 1948 došlo ke změně státního režimu v důsledku komunistického převratu. Bezprostředně po uchopení moci zahájil komunistický režim razantní postup projevující se například znárodněním, likvidací soukromého sektoru, nastolením centrálního direktivního řízení všech ekonomických procesů v zemi, jehož vzorem bylo uspořádání a řízení hospodářských poměrů v Sovětském svazu.

Došlo též k zestátnění Národní banky Československé³¹; nové vedení banky se již zřetelně orientovalo na přebudování československého peněžnictví na „socialistický“ model a na důsledné podřízení měnového vývoje centrálnímu direktivnímu plánování. Tento proces poté vyvrcholil zřízením jediné banky podléhající Ministerstvu financí – *Státní banky československé*³², která měla podchycovat peněžní prostředky, aby je pak mohla distribuovat dle potřeb centrálního plánu. Již od zahájení činnosti plnila funkci centrální emisní banky, depozitní banky, provozně-úvěrové banky, správce devizových rezerv a ústředí veškerého platebního styku.

Cílem měnové reformy provedené roku 1953 bylo především upravit měnové poměry v souladu s centrálně plánovaným hospodářstvím. Autoři reformy vycházeli z toho, že pokud bude obyvatelstvo zbaveno při přechodu na novou měnu přebytků úspor, nebudou mít lidé za co nakupovat, a tak nedojde k nerovnováze

²³ NĚMEČKOVÁ, V. *Naše měna a peníze v zajištění politiky 1938–1947: O československé měnové reformě 1945*. Praha: Libri, 2008, s. 90 an.

²⁴ VENCOVSKÝ, F. *Tři měnové reformy pro jednu generaci*. *Ekonomika, Právo, Politika*. 2003, č. 26, s. 123.

²⁵ Dekret č. 16/1944 Úř. věst. čsl., o správě měny a vydávání platidel na osvobozeném území.

²⁶ Dekret č. 139/1945 Sb.

²⁷ Poté byl tento dekret doplněn ještě vyhláškou ministra financí č. 92/1945 Sb., o nových platidlech čs. měny. Dále byl vydán dekret prezidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

²⁸ Viz § 11 a 13 zák. č. 91/1945 Sb.

²⁹ VENCOVSKÝ, F. *Vzestupy a propady čs. koruny*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 114.

³⁰ Na základě zákona č. 141/1947 Sb. Avšak jinak již zákon o majetkových dávkách hovořil o jeho budoucí existenci.

³¹ Zákonem č. 38/1948 Sb., ze dne 11. března 1948.

³² Na základě zákona č. 31/1950 Sb., ze dne 9. března 1950.

mezi poptávkou a nabídkou. Dalším východiskem byla idea, že nový systém nemá přebírat nic z minulosti, že naopak bude převzat sovětský model.³³

Příprava měnové reformy začala již v listopadu roku 1952. Přípravné práce na měnové reformě probíhaly mimo naše území v Polsku a podílela se nich úzká skupina lidí.³⁴ Vzhledem k tomu, že tehdy Československo nemělo dostatečné finanční prostředky k výrobě takového množství peněz a bylo nutné udržet vysoký stupeň utajení, požádala vláda dopisem ze 17. listopadu 1952 Sovětský svaz o pomoc. Poté byla tajně dojednána smlouva z 5. prosince 1952 o výrobě nových peněz Československé republiky, a to papírových platidel v hodnotách 1, 3, 5, 10, 25, 50 a 100 korun v celkovém množství 250 mil. kusů a mincí v hodnotách 1, 3, 5, 10 a 25 haléřů v celkovém množství 450 mil. kusů. Součástí této smlouvy bylo i sdělení technologie a dodání materiálů, aby byla poté zajištěna možnost další výroby peněz již na území Československa. Dodací termín byl stanoven na 5. duben 1953. Za tuto dodávku odpovídalo *Všesvazové vývozní a dovozní sdružení Export Les*. Bankovky se tiskly v moskevském závodu Goznak a mince se razily v tehdejším Leningradu. Celková cena dosáhla 15 miliónů rublů.

Měnová reforma byla provedena zákonem č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě a jeho prováděcími nařízeními. Dne 30. května 1953 po páté hodině večerní bylo předsedou vlády *Vilíamem Širokým* oznámeno v rozhlase usnesení o provedení měnové reformy a zrušení přidělového systému s tím, že stávající bankovky budou platit pouze do konce měsíce. Od 1. června 1953 začaly být vyměňovány za nové, které byly v předstihu vytištěny v Sovětském svazu.³⁵

Mzdy a ceny se přepočítaly v poměru 5:1. Hotovost do 300 korun na osobu se také přepočítala v poměru 5:1, avšak u ostatních forem včetně hotovosti právnických osob došlo k přepočtu již v poměru 50:1. Vklady fyzických osob u peněžních ústavů do 5000 korun byly přepočítány v poměru 5:1, do 10 000 v poměru 6,25:1, do 20 000 korun 10:1, do 50 000 korun 25:1 a vyšší v poměru 30:1. Vklady složené na nové vkladní knížky po 16. květnu 1953 se přepočítávaly v poměru 50:1.

Prémie životního pojištění v poměru 20:1. Zůstatky na účtech státních organizací a JZD (ale zde typu III. a IV.) se přepočítávaly v poměru 5:1. Zůstatky na účtech soukromých podniků v poměru 50:1.³⁶

Bez náhrady byly zcela zrušeny vázané vklady vzniklé při měnové reformě v roce 1945, závazky z tuzemských cenných papírů vydaných před rokem 1945 i závazky státních dluhopisů a dluhopisů jiných finančních institucí vydaných po roce 1945.

Došlo také ke stanovení zlatého obsahu československé koruny na 0,123426 g ryzího zlata a k připoutání československé měny k sovětskému rublu v poměru 1 rubl: 1,80 Kč. Na tomto podkladě pak Státní banka Československá určila poměr československé koruny k cizím měnám. Kurz amerického dolaru byl určen na 7,20 Kč: 1 USD. To znamenalo, že koruna tak zcela nevhodně výrazně revalvovala oproti tomu, kdyby byl dodržen přepočít 5:1, použitý u cen a mezd, tj. 1 dolar = 10 Kč.

Na základě zprávy o peněžní reformě a jejím vyúčtování ze srpna 1953 můžeme vyčíslit celkové ztráty a výnosy obyvatelstva a státu z uskutečněné měnové reformy. Tento dokument vypočítává ztráty tak, že porovnává částky peněz přepočítané v poměru 5:1 s částkami peněz přepočítanými skutečným použitým poměrem.³⁷ Čistý finanční výsledek peněžní reformy tedy představoval pro komunistický stát „zisk“ 3 miliardy 509 miliónů korun v nových penězích.

2. Právní zakotvení měnové reformy z roku 1945

2.1 Dekret presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny a jeho změny

Předmětný dekret byl vydán za účelem obnovy československé měny a zajišťoval spolu s výměnou zákonných platidel podchycení peněžní hotovosti.³⁸

Podle něj měnovou jednotkou na celém území Československé republiky byla od 1. listopadu 1945 československá koruna ve zkratce Kčs. Československá koruna nahrazovala všechna dosavadní platidla v poměru 1:1.³⁹ Zákonnými platidly podle dekretu byly bankovky a státopvky, jejichž popis vyhlásil ministr financí ve Sbírce zákonů a nařízení (viz dále vyhláška ministra financí č. 92/1945 Sb., o nových platidlech československé měny), poukázky z roku 1944, znějící na jednu korunu (viz dále vyhláška ministra financí č. 71/1967 Sb., o stažení poukázek z roku 1944, znějících na jednu korunu) a mince dosud platné v zemích České a Moravské a na Slovensku. Stará platidla – tj. dosavadní papírové pení-

³³ VENCOSKÝ, F. Tři měnové reformy pro jednu generaci. In: 1953. *Fenoménn Stalin: náhoda, nebo nevyhnutnost? Padesát let od měnové reformy*. Sborník CEP č. 26. Praha: CEP, 2003, s. 125.

³⁴ JIRÁSEK, Z., ŠŮLA, J. *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1*. Praha: Svítání, 1992, s. 16 a násl.

³⁵ Existence údajného projevu Antonína Zápotockého z pátku 29. května 1953 v rozhlase, ujišťující veřejnost, že měna je pevná a reforma nebude uskutečněna, byla zpochybněna historikem Zdenkem Jiráskem. KALČÁK, F. *Obří zlodějina made in KSČ*. Reforma obrala lidi o miliardy, říká historik. *iDNES.cz* [online]. 30. 5. 2018 [2025-05-30]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/menova-reforma-1953-komuniste-historik-zdenek-jirasek.A180528_153511_domaci_kafi>. Dle archiváře Richarda Mahela možná komunisté záznam projevu zničili. BROŽ, J. *Měnová reforma nebude, lhal před 60 lety Zápotocký*. Záznam se ztratil. *iDNES.cz* [online]. 26. 5. 2013 [2025-05-30]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/60-let-od-menove-reformy.A130526_195714_ekonomika_neh>

³⁶ § 4 zákona č. 41/1953 Sb.

³⁷ Zpráva o peněžní reformě, srpen 1953. In: JIRÁSEK, Z., ŠŮLA, J. *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1*. Praha: Svítání, 1992, s. 144–147.

³⁸ Zákon č. 147/1945 Sb., o mimořádných opatřeních k účelům evidence majetku. Důvodová zpráva. [online]. [2025-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1945pns/tisky/t0007_00.htm>

³⁹ § 1 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

ze znějící na koruny, s výjimkou poukázek z roku 1944 znějících na jednu korunu – přestaly být od 1. listopadu 1945 zákonným platidlem.⁴⁰

Všechna stará platidla mohla být do 15. listopadu 1945 uložena na vkladní knížky a běžné účty peněžních ústavů a na vkladní knížky poštovních spořitelů. Vojáci tak mohli činit prostřednictvím svých posádkových útvarů. Totéž bylo předepsáno pro veřejnou správu (úřady, soudy, veřejnoprávní korporace a nadace atd.).⁴¹

Veškeré vklady, pokud byly učiněny ve starých platidlech, byly od 1. listopadu 1945 vázány a přestávaly se úročit. Převody vázaných vkladů byly možné jen na jiný vázaný vklad téhož vlastníka, na vázaný vklad jiné osoby jen v případech uvedených v § 16.⁴² Pohledávky a závazky z takto vázaných vkladů byly zrušeny s účinností od 1. června 1953 měnovou reformou provedenou zákonem č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě [§ 7 odst. 1 písm. b)].

Dokladem pro ukládání starých platidel, jejich výměnu za nová platidla a pro výběr vázaných vkladů byl výplatní list zvlášť vydávaný pro osoby fyzické a právnické. Výplatní list měl povahu veřejné listiny, byl vydáván na tiskopise sestávajícím ze dvou dílů a prodáván za 10 Kčs.⁴³

V předepsaných dnech mohly fyzické osoby vyměnit maximálně částku 500 Kčs na každou fyzickou osobu uvedenou ve výplatním listě. Podnikatelům bylo možno vedle této částky vyplatit ještě částku odpovídající výši jednoměsíčních platů a mezd jejich zaměstnanců. V případech zvláštního zřetele hodných, zejména v případech sociálně odůvodněných vkladů, bylo možno uvolnit i další částky. Od 28. října 1945 musela být veškerá plnění vyplácena v nových platidlech.⁴⁴

Ustanovení § 23 dekretu je trestněprávní povahy. Kdo by v úmyslu pro sebe nebo pro jiného dosáhl výplaty v částce vyšší, než mu náležela, nebo uvedl nesprávné nebo neúplné údaje ve výplatním listu nebo jiném dokladu, trestal se pokutou do desetinásobku částky, na niž se trestný čin vztahoval a pokud nebylo možno takto ji určit, pokutou do 1 000 000 Kčs. Stejně mohli být potrestáni zaměstnanci nebo funkcionáři výměnných míst, pokud vyplatili vyšší částky, než se připouštělo. Trestný byl i pokus těchto činů. Trestnost se promlčovala za tři roky od spáchání přestupku (viz dále zákon č. 67/1949 Sb., o promlčení trestnosti měnových přestupků). Pro hodnocení důkazů platila zásada volného hodnocení důkazů. Na upuštění od trestního řízení neměl obviněný nárok.

Vláda byla v § 18 dekretu zmocněna, aby prodlužovala lhůty stanovené předmětným dekretem a prod-

lužovala vázanost podle § 7 dekretu nad meze stanovené tímto dekretem. Vláda tak učinila dne 21. prosince 1945. Prodloužení lhůt podle usnesení vlády vyhlásilo Ministerstvo financí vyhláškou č. 649/1945 Ú. 1. I.⁴⁵ Lhůta podle § 16 odst. 3 dekretu ke sdělení výše pohledávky, kterou lze splnit převodem z vázaných účtů dlužníků, byla z původního data do 20. prosince 1945 vyhláškou prodloužena do 31. ledna 1946 a lhůta podle § 16 odst. 1 dekretu, do které mohou dlužníci vyrovnat svoje závazky převodem ze svých vázaných účtů, byla z původního data 31. prosince 1945 vyhláškou prodloužena do 14. února 1946.

Podle § 3 dekretu se ministr financí zmocňoval, aby vyhláškou ve Sbírce zákonů a nařízení státního tisku a mince z oběhu stahoval a jiné vydával. Ministr tak učinil vyhláškou č. 71/1946 Sb., o stažení poukázek z roku 1944, znějících na jednu korunu. Uvedené poukázky byly z oběhu staženy, respektive přestaly být zákonným platidlem 25. dubna 1946.⁴⁶ Poukázky bylo možno vyměnit v době od 26. dubna 1946 do 4. května 1946, a to u hlavního ústavu Národní banky Československé v Praze, u oblastního ústavu pro Slovensko v Bratislavě a u všech poboček Národní banky Československé.⁴⁷ Po tomto datu byla jakákoli výměna daných poukázek vyloučena.⁴⁸

Významným předpisem, který změnil dekret č. 91/1945 Sb., byl zákon č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém. Podle důvodové zprávy⁴⁹ k tomuto zákonu daným dekretem byla provedena pouze první etapa měnové reformy, byla obnovena československá měna a byly vytvořeny technické předpoklady k jejímu ozdravení. Dekret však vyřešil zatím pouze otázku vázání finančních nároků vzniklých ve starých korunách, ale ponechal dalšímu řízení zásadní otázku, jak bude naloženo s těmito finančními nároky v budoucnu. Tento úkol měl splnit Likvidační měnový fond. Měl zajistit,

⁴⁰ § 4 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

⁴¹ § 5 a 6 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

⁴² § 7 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

⁴³ § 8 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

⁴⁴ § 10, 11, 12 a 14 dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny.

⁴⁵ Pro uveřejňování právních předpisů, vyhlášek, soudních rozhodnutí a rozhodnutí státních i jiných veřejných orgánů či úřadů, pro něž nebyla předepsána jejich publikace ve sbírce zákonů, byl dekretem presidenta republiky č. 66/1945 Sb., zřízen Úřední list republiky československé ve zkratce „Ú. 1.“. Děлил se do dvou samostatných dílů. Do prvního ve zkratce „Ú. 1. I“ se zařazovaly rozhodnutí presidenta republiky o udělení amnestie a abolice, nařízení, vyhlášky a normativní výnosy ústředních úřadů a orgánů republiky československé, nařízení, výnosy a vyhlášky jiných správních úřadů a orgánů a usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu. Do druhého dílu ve zkratce „Ú. 1. II“ se zařazovaly listy presidenta republiky o jmenování a propuštění předsedy vlády, jeho náměstků a ostatních členů vlády a jiná opatření presidenta republiky, rozhodnutí, usnesení a vyhlášky vlády a vyhlášky o osobních změnách ve veřejné správě a soudnictví aj. Srov. § 2 cit. dekretu.

⁴⁶ § 1 vyhlášky ministra financí č. 71/1946 Sb., o stažení poukázek z roku 1944, znějících na jednu korunu.

⁴⁷ § 2 vyhlášky ministra financí č. 71/1946 Sb., o stažení poukázek z roku 1944, znějících na jednu korunu.

⁴⁸ § 3 vyhlášky ministra financí č. 71/1946 Sb., o stažení poukázek z roku 1944, znějících na jednu korunu.

⁴⁹ Zákon č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém. Důvodová zpráva. [online]. [2025-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0619_00.htm>

aby mohla být stanovena především ta část vázaných vkladů, která mohla být po zaplacení dávek uvolněna podle majetkových poměrů vkladatelů bez nebezpečí inflace a dále aby byly zkonsolidovány zbylé části vkladů. Fond byl samostatnou právnickou osobou se sídlem v Praze.⁵⁰ Fond spravovalo a navenek zastupovalo předsednictvo, které se skládalo z guvernéra Národní banky Československé jako předsedy, z prvního a druhého místopředsedy, jmenovaných vládou na návrh ministra financí, ze dvou zástupců Ministerstva financí a z jednoho zástupce pověřenectva financí, ze dvou zástupců Národní banky Československé, ústředí v Praze a z jednoho zástupce Národní banky Československé, oblastního ústavu v Bratislavě, jmenovaných vládou na návrh ministra financí po vyjádření pověřence financí. Předsedou nebo prvním místopředsedou musela být osoba slovenské národnosti.⁵¹ Předsednictvo fondu se usnášelo za přítomnosti dvoutřetinové většiny svých členů prostou většinou hlasů. V případě rovnosti hlasů rozhodoval hlas předsedy. K platnosti usnesení ve věcech slovenské skupiny se vyžadoval souhlas alespoň jednoho ze slovenských členů.⁵² Hlavní povinností předsednictva bylo sestavit ke dni 31. prosince každého roku účetní závěrku a předložit ji do 30. června příštího roku vládě ke schválení.⁵³ Způsob, jakým mělo předsednictvo vykonávat svoji působnost a jak mělo navenek projevovat svoji vůli, byl upraven Statutem, který vydávala na návrh ministra financí nařízením.⁵⁴ Fond podléhal kontrole Ministerstva financí a na jeho hospodaření dohlížel i nejvyšší účetní kontrolní úřad.⁵⁵ Mezi činnosti fondu patřilo především zajišťovat likvidaci vkladů vázaných podle § 7 odst. 1 dekretu o obnově československé měny.⁵⁶ Za tím účelem fond vstoupil do veškerých závazků z vázaných vkladů na místo peněžních ústavů, peněžních podniků a Národní banky Československé. Uvedené podniky a Národní banka Československá měly na fond mimo jiné převést i pohledávky vůči Německé říši a Maďarskému státu.⁵⁷ Vázané vklady měly být uvolňovány podle plánu schvalovaného předsednictvem fondu a předkládaného prostřednictvím ministra financí ke schválení vládě.⁵⁸ Vyhláškou ministerstva financí č. 144/1948 Sb., kterou se uveřejňuje opatření Likvidačního fondu měnového o omezení uvolňování vázaných vkladů, bylo stanoveno, že vázané vklady se již nebudou nadále uvolňovat.⁵⁹

Dnem 1. června 1953 se zrušily pohledávky a závazky pojištění na život, pokud se měly podle § 7 odst. 1 bod 1. zákona o Likvidačním fondu plnit poukazem na vázaný účet. Uvedené stanovil § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě. Likvidační fond měnový byl k 1. červnu 1953 zrušen § 8 citovaného zákona o peněžní reformě a jeho práva přešla na stát. Provedením likvidace fondu byl pověřen ministr financí.

Ustanovení § 1 a 2 dekretu o obnově československé měny byla zrušena zákonem č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny, vydaným již po únoru 1948. Podle tohoto zákona novými zákonnými platidly na celém státním území byly bankovky vydávané Národní bankou Československou, dále drobná platidla a pamětní mince, vydávané státem. Drobnými platidly byly mince a drobné peníze papírové. Platidla zněla na československé koruny ve zkratce Kčs; koruna se dělila na 100 haléřů.⁶⁰ Bankovky se vydávaly v českém nebo slovenském jazyce a byly předepsány jejich náležitosti. Kromě částky, na kterou zněly, měly dále obsahovat datum vydání, vytištěný podpis banky a trestní pohružku, že padělání bankovek se trestá podle zákona.⁶¹ Mince zněly na 50, 20, 10, 5, 2 a 1 Kčs a na 50, 20 a 10 haléřů. Na minci byl vyobrazen státní znak s nápisem „Republika Československá“, označení hodnoty a letopočet ražby. Místo mincí znějících na československé koruny mohly být vydány na účet státu drobné peníze papírové ve znění českém nebo slovenském.⁶² Zákon dále stanovil pravidla pro oběh platidel (§ 7 až 11) a pravidla pro ochranu jejich oběhu (§ 12 až 16). Zakázáno bylo především bez souhlasu vydávat a následně bez souhlasu vyrábět jakékoli náhražky zákonných platidel (§ 13) nebo bez svolení vyrobit nebo dát vyrobit předměty napodobující zákonná platidla (§ 14). Trestem za uvedené jednání byly peněžité tresty (od 100 do 50 000 Kčs v případě § 13 nebo od 50 do 10 000 Kčs v případě § 14) nebo trest odnětí svobody (od tří dnů do šesti měsíců v případě § 13 nebo od dvaceti čtyř hodin do čtrnácti dnů v případě § 14). Trestný byl i pokus uvedených trestných činů. Z hlediska zásad trestního práva je významné, že uvedené trestné činy nebyly uvedeny v trestním zákoníku. Zákon č. 39/1948 Sb., byl zrušen k 1. červnu 1953 ustanovením § 11 zákona č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě.

Konečně zákonem č. 67/1949 Sb., o promlčení trestnosti měnových přestupků, se trestnost přestupků uvedených v § 23 odst. 1 až 4 dekretu o obnově československé měny promlčuje v pěti letech ode dne, kdy byl přestupek spáchán. Tím, že se toto ustanovení vztahovalo i na přestupky spáchané před účinností zákona č. 67/1949 Sb.,⁶³ byl porušen zákaz retroaktivity trestního práva navíc v neprospěch potenciálních pachatelů.

⁵⁰ § 11 odst. 1 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵¹ § 11 odst. 2 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵² § 11 odst. 3 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵³ § 14 odst. 1 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁴ § 12 odst. 1 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁵ § 14 odst. 2 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁶ § 2 bod 1. zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁷ § 3 odst. 1 a 2 a § 4 odst. 1 a 2 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁸ § 9 odst. 1 zákona č. 141/1947 Sb., o Likvidačním fondu měnovém.

⁵⁹ Článek 1 odst. 1 vyhlášky ministerstva financí č. 144/1948 Sb., kterou se uveřejňuje opatření Likvidačního fondu měnového o omezení uvolňování vázaných vkladů.

⁶⁰ § 1 zákona č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny.

⁶¹ § 2 odst. 1 zákona č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny.

⁶² § 3 odst. 1 zákona č. 39/1948 Sb., o platidlech československé měny.

⁶³ Články 1 a 2 zákona č. 67/1949 Sb., o promlčení trestnosti měnových přestupků.

2.2 Prováděcí předpisy k dekretu presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny

Prováděcí předpisy k dekretu o obnovení československé měny lze rozdělit do několika skupin. Do první z nich můžeme zařadit předpisy, které se nějakým způsobem dotýkaly uvolňování vázaných vkladů či jejich převodu na stát (například směrnice Ministerstva financí č. 338/1945 Ú. I. I, č. 601/1945 Ú. I. I, č. 2135/1946 Ú. I. I, č. 1154/1949 Ú. I. I) nebo uvolňování peněžitých plnění pojistitelů (směrnice Ministerstva financí č. 557/1945 Ú. I. I, č. 812/1946 Ú. I. I). Dále jde o předpisy, jimiž se stahovaly z oběhu poukázky (již zmiňovaná vyhláška ministra financí č. 71/1946 Sb.) nebo drobné mince (vyhláška Ministerstva financí č. 73/1947 Sb., č. 199/1947 Sb. a č. 18/1948 Sb.). Do třetí skupiny můžeme počítat předpisy, jež pojednávaly o ražbě mincí v hodnotě 1 Kčs (vyhláška ministra financí č. 73/1946 Sb.), padesátníků (vyhláška ministra financí č. 33/1947 Sb.), dvoukorun (vyhláška ministra financí č. 78/1947 Sb.), stříbrných padesátikorun na paměť slovenského národního povstání (vyhláška ministra financí č. 151/1947 Sb.) a stříbrných stokorun na paměť šestistého výročí založení University Karlovy (vyhláška ministra financí č. 37/1948 Sb.). V těchto předpisech o ražbě mincí bylo vždy stanoveno, z jakého kovu se mince razila, co je vyobrazeno na lícové a rubové straně mince a jaký je její okraj. Tak například stříbrná stokoruna na paměť šestistého výročí založení University Karlovy v Praze se razila ze směsi o 500 dílech stříbra, 400 dílech mědi, 50 dílech niklu a 50 dílech zinku. Její hrubá váha byla 14 gramů a průměr mince byl 31 milimetrů. Na lici stokoruny byl státní znak republiky Československé v ohraničeném poli, kolem něho nápis „REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ“ v jedné řádce se dvěma malými ozdobami, mezi nimiž je letopočet ražby „1948“. Na rubu stokoruny byla v pravé části vnitřní kruhové plochy postava knížete Václava, který má v pravé ruce korouhev a který se levicí opírá o meč. Před ním v levé části vnitřní kruhové plochy klečí Karel IV., pozvedající oběma rukama bullu o založení university. Za postavou Karla IV. jsou umístěny nad sebou dva malé štíty s českým lvem a svatováclavskou orlicí. Nad postavou Karla IV. je označení roku založení university „1348“. Kolem vnitřní kruhové plochy jest nápis „ŠEST SET LET UNIVERSITY KARLOVY“ v jedné řádce, ukončený dvěma stylizovanými snítkami. Mezi nimi při dolním okraji uprostřed jest umístěno označení hodnoty mince číslicí „100“. U nohou knížete Václava je jméno původcovo „O. Španiel“. Okraj mince byl hladký se střídavě vyraženými šesticípými hvězdičkami a jednoduchými vlnovkami; po obou stranách mince jest plochá obruba. Celkem bylo vyraženo 1 000 000 kusů těchto pamětních mincí.⁶⁴

Nejrozsáhlejším prováděcím předpisem ovšem byla vyhláška ministra financí č. 92/1945 Sb., o nových platidlech československé měny. Zmocnění pro její vydání bylo obsaženo v § 2 odst. 1 dekretu o obnovení československé měny. Vyhláška obsahovala popis nových zákonných

platidel československé měny. Konkrétně se jednalo o bankovku po 1000 Kčs s datem 16. května 1945, státovky po 1000 Kčs, 500 Kčs, 100 Kčs, 100 Kčs s datem 16. května 1945, které se považovaly za bankovky Národní banky Československé a státovky po 50 Kčs, 20 Kčs, 10 Kčs a 5 Kčs. Státovka v hodnotě 5 Kčs byla tištěna na bílém velinovém papíře zvláštního složení, bez vodotisku. Byla 44 mm široká a 80 mm dlouhá. Menší odchylky byly možné. Tiskové obrazce na lici i na rubu zaujímaly téměř celou plochu papíru, s výjimkou bílého okraje, na všech čtyřech stranách přibližně stejně širokého. Na lici byl hlavní tisk proveden v barvě karminově červené a vytvářel při okrajích nestejně široký rámec z ozdobné pásky a vlnovkového (guillochového)⁶⁵ pletiva bílých linií. V tomto rámci byl nahoře umístěn velký nápis „REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ“, dole podél okraje menší nápis „PADĚLÁNÍ SE TRESTÁ PODLE ZÁKONA“. Při levém dolním rohu rámce byla velká kruhová růžice z bílých vlnovek s velkou číslicí „5“ uprostřed. Uvnitř ozdobného rámce byl na světlé ploše, z části jemným červeným ornamentem a pletivem zdobené, text „TATO STÁTOVKA PLATÍ PĚT KORUN ČESKOSLOVENSKÝCH Dr. Feierabend MINISTR FINANCÍ“. V pravém dolním rohu bylo označení série dvěma pod sebou umístěnými velkými písmi a šestimístné číslo státovky, vše v barvě černé. Podtiskem této lícni strany byla jemná síťka rovnoběžných vlnovek, světle žlutozeleně zbarvených, probíhajících šikmo zprava shůry doleva dolů. Na rubu pětikoruny byl tisk proveden toliko v barvě karminové. Vytvářel hlavní rámec z ozdobné linky a z bílého vlnovkového pletiva, přerušeny nahoře páskou s nápisem „REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ“. Uvnitř rámce byl uprostřed malý státní znak republiky Československé. Po obou stranách znaku vyčníval široký vodorovný pás, podložený snítkami vavřínu a nesoucí na ploše vyplněné červenými vlnovkami označení hodnoty vlevo „5 Kč“ a vpravo „Kč 5“. Dole na bílém okraji byl firemní nápis výrobce „THOMAS DE LA RUE A COMPANY. LIMITED. LONDON“.⁶⁶ Papírová platidla byla podle citované vyhlášky povinen přijímat každý bez omezení. Papírová platidla po 20 Kčs, po 10 Kčs a po 5 Kčs, jakož i poukázky z roku 1944, znějící na jednu korunu, přijímaly státní a jiné veřejné pokladny bez omezení, ve styku soukromém však nikdo nebyl povinen přijmout najednou více než 100 kusů platidel téhož druhu.⁶⁷

2.3 Dekret presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů a jeho změny

Dekretem presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů, životních pojištění a cenných papírů, byly za účelem nápravy měny podchyceny finanční kapitál

⁶⁵ Jemná vlnovitá čára s ozdobným (na látce) nebo ochranným (na bankovce) účelem.

⁶⁶ Oddíl I, bod 9. vyhlášky ministra financí č. 92/1945 Sb., o nových platidlech československé měny.

⁶⁷ Oddíl II, bod 1. vyhlášky ministra financí č. 92/1945 Sb., o nových platidlech československé měny.

⁶⁴ § 1 vyhlášky ministra financí č. 37/1948 Sb., o ražbě a vydání stříbrných stokorun na paměť šestistého výročí založení university Karlovy.

představovaný cennými papíry, dále vklady a peněžními pohledávkami u peněžních ústavů a konečně nároky ze životního pojištění u soukromých pojišťoven. Zajištění těchto majetkových složek, které byly velmi pohyblivé a daly se jen těžko postihnout, bylo velmi naléhavé a muselo být provedeno zároveň s výměnou platidel.⁶⁸

Podle uvedeného dekretu každý, kdo vlastní ke dni 15. listopadu 1945 vkladní knížku, je povinen ji do 30. listopadu 1945 přihlásit u peněžního ústavu, který ji vydal, nebo u jeho právního nástupce. Přihláška musela obsahovat předepsané osobní údaje a musela být vlastnoručně podepsána. Vdaná žena navíc musela uvést údaje manželovy, nezletilci pak údaje zákonného zástupce. Spoluvlastníci museli podat přihlášku každý sám s uvedením výše svého podílu.⁶⁹ Přihláška měla pět dílů a jako úřední tiskopis ji vydával ministr financí. Podání přihlášky potvrzoval peněžní ústav na prvním díle přihlášky; potvrzení se vydávalo podatelci.⁷⁰ Peněžní ústav přihlášku porovnal se svými záznamy a pokud neshledal vady, zapsal do přihlášky stavy účtů a potvrdil zbylé čtyři díly přihlášky. Druhý a třetí vydal majiteli vkladní knížky a čtvrtý předal příslušnému úřadu berní správy. Předložit své dva díly berní správě musel i majitel vkladní knížky.⁷¹ Pokud nebyla přihláška podána včas, přecházelo dispoziční právo k vkladní knížce ke dni 16. listopadu 1945 na stát; tuto skutečnost musel peněžní ústav vyznačit na příslušném účtu a oznámit berní správě. Do konce roku 1947 mohl vlastník vkladní knížky prokázat, že lhůtu zmeškal z vážného důvodu bez své viny, zejména z důvodu pobytu v cizině. V takovém případě přiznával ministr financí náhradu ve výši hodnoty, kterou získal stát.⁷² I v tomto případě osud povinně uschovaných cenných papírů ovlivnila měnová reforma z roku 1953. Podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě, se dnem 1. června 1953 ruší pohledávky a závazky z tuzemských cenných papírů v povinné úschově podle dekretu č. 95/1945 Sb.

Obdobné platilo pro životní pojištění. Pokud bylo v platnosti ještě k 15. listopadu 1945, musel ho pojistník nejpozději do 30. listopadu 1945 přihláškou se stanovenými údaji přihlásit obchodnímu místu příslušné pojišťovny.⁷³ Životními pojištěními se rozuměla všechna

pojištění kapitálů, splatných při dožití nebo úmrtí nebo v určitý den, a pojištění důchodů.⁷⁴ Pojišťovny zkoumaly a porovnávaly přihlášku stejným způsobem, jakým to činily peněžní ústavy u vkladních knížek. Nároky z pozdě podané přihlášky přecházely na stát.⁷⁵

Cennými papíry dekret rozuměl tuzemské i cizozemské státní a jiné veřejné i soukromé dílčí dluhopisy nebo zástavní listy, dále pokladniční poukázky, akcie, a to jak pláště, tak i kuponové (dividendové) archy a talony. Za cenné papíry se považovaly též podíly na sběrné úschově, kuksy⁷⁶, jakož i akcie a veřejné půjčky, na něž nebyly vydány kuksy.⁷⁷ Dekret se nevztahoval na losy a cenné papíry, jejichž seznam vydal ministr financí. Cenné papíry museli jejich vlastníci do 15. listopadu 1945 složit do úschovy; též pomocí přihlášky se stanovenými náležitostmi. Včas nepřihlášené cenné papíry propadaly státu.⁷⁸

Ustanovení § 24 až 28 byla trestněprávní povahy. Trestné bylo především uvedení nesprávných údajů nebo jejich zamlčení. Dále jsou vymezeny skutkové podstaty činů, kterých se mohli dopustit pracovníci peněžních ústavů či pojišťoven. Zakázáno bylo především neoprávněně potvrdit přihlášku, nezapsat do účtů příslušné údaje, nevydat vlastníkově příslušný díl přihlášky atd. Trestný byl i pokus. Trestem za úmyslný čin byla pokuta do 1 000 000 Kčs, za okolností zvlášť přitěžujících mohl být dále uložen trest odnětí svobody do šesti měsíců a propadnutí majetkových hodnot. Nedbalost se trestala peněžitým trestem do 200 000 Kčs. Kdo návodem, radou, utvrzováním, slibem či poskytnutím pomoci k uvedeným trestným činům, mohl dostat pokutu do výše 500 000 Kčs nebo v případě zvlášť přitěžujících okolností také trestem vězení do tří měsíců. Trestní řízení prováděla berní správa příslušná podle bydliště či místa pobytu obviněného. Trestní nález vydávala berní správa, byl-li navrhován trest vězení, musel rozhodnout nalézací senát berní správy. Kdo by neoprávněně sdělil údaje, které získal při výkonu činnosti podle uvedeného dekretu, nebo mařil výkon činnosti podle něj, dopustí se přestupku, který se trestá vězením do tří měsíců a peněžitým trestem do 100 000 Kčs. Trestní řízení ve věcech těchto přestupků náleželo okresním trestním soudům. S nabytím účinnosti zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, byla trestněprávní problematika z uvedeného dekretu nahrazena úpravou příslušných skutkových podstat v tomto trestním zákoně.

⁶⁸ Zákon č. 147/1945 Sb., o mimořádných opatřeních k účelům evidence majetku. Důvodová zpráva. [online]. [2025-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1945pns/tisky/t0007_00.htm>

⁶⁹ § 1 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷⁰ § 3 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷¹ § 4 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷² § 5 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷³ § 6 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷⁴ § 7 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷⁵ § 10 a 11 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷⁶ Cenný papír označující podíl na jmění těžbařské společnosti.

⁷⁷ § 12 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

⁷⁸ § 15, 16 a 18 dekretu presidenta republiky č. 95/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů.

2.4 Zákon č. 147/1945 Sb., o mimořádných opatřeních k účelům evidence majetku

Dekrety č. 91/1945 Sb. a č. 95/1945 Sb. sice podchytily finanční hotovost a finanční kapitál, další složky majetku svojí povahou finančnímu kapitálu příbuzné, jako například losy, úsporné vklady u nepeněžních družstev apod. však podchyceny nebyly. Uvedený zákon proto zmocňuje ministra financí, aby vydával potřebná opatření vyhláškou uveřejňovanou ve sbírce zákonů, rychle a pružně, jak to vyžadovala povaha věci. Opatření se měla obdobně řídit citovanými dekrety a měla být vždy projednávána s příslušnými úřady a v dohodě se zúčastněnými ministry.⁷⁹

3. Měnová reforma z roku 1945 v rozhodnutích soudů

Rozsudkem ve věci zn. sp. Ck II 40/44 krajský soud přiznal žalobci jednak žalovanou částku a jednak náklady řízení. Oba nároky byly přiznány ve „starých“ korunách „K“, i když soud rozhodoval již po účinnosti dekretu č. 91/1945 Sb. Žalobce požadoval opravu údajů v rozsudku uvedených, a to konkrétně opravu spočívající v nahrazení přiznaných nároků namísto v „K“ v „Kčs“. Krajský soud návrhu vyhověl a rozsudek opravil. Rekursní soud nevyhověl opravě, pokud jde o žalobní nárok, neboť ten vznikl za platnosti staré měny. Jiná je však situace, pokud šlo o náklady řízení. Ty vznikly až prisouzením v rozsudku, k jehož vydání došlo až po měnové reformě, proto musí být pohledávka přikázána v Kčs. Nejvyšší soud dovolání žalobce zamítl. V odůvodnění uvedl, že se nejedná o opravu formální, kterou by bylo možno provést opravou rozsudku, ale o obsahovou změnu samotného rozhodnutí, a to s ohledem na vázanost nároků na plnění z pojistné smlouvy podle dekretu č. 95/1945 Sb. Požadovaná oprava tak není zjevnou nesprávností, proto ji rekursní soud správně nepřipustil.⁸⁰

V jiné věci se soudy zabývaly situací, kdy před 1. listopadem 1945 došlo k objednání i zaplacení ceny zboží. Část zboží byla dodána také před 1. listopadem 1945, část až po tomto datu. Za zboží dodané po 1. listopadu 1945 dodavatel účtoval vyšší ceny a v daném sporu se domáhal zaplacení vzniklého rozdílu. Šlo tak především o posouzení otázky, zda odběratel (žalovaný) byl povinen platit za zboží dodané po 1. listopadu 1945 v nové měně. Soudy všech tří instancí došly k závěru, že žalující strana musela zboží dodané po 1. listopadu 1945 účtovat v nové měně, měla však cenu za toto zboží zúčtovat vůči již zaplacené ceně zboží v poměru 1:1, jak stanoví § 1 odst. 2 dekretu č. 91/1945 Sb. Opačné stanovisko zastávané žalující stranou by vedlo k popření stanoveného poměru nových Kčs k dřívějším měnovým jednotkám.⁸¹

V další věci šlo o dědické právo. Zůstavitelka ustanovila závěti dědičkami své dvě sestry a uložila jim, aby

vyplatily společně jejímu manželovi odkaz 30 000 K. Dědičky složily částku u notáře dne 26. dubna 1945, který vyrozuměl manžela zemřelého, aby odkaz přijal. Manžel nejprve popřel platnost závěti, následně ale dne 23. července 1945 prohlásil, že odkaz přijímá a žalobu na popření závěti nepodal. Protože manžel i přes svoje prohlášení odkaz nepřijal, složily ho dědičky do úschovy soudu. Manžel se žalobou domáhal toho, aby mu byl odkaz zaplacen v nové měně, protože se stal splatným až po 1. listopadu 1945. Soudy však konstatovaly, že dědičky byly ochotny plnit již před tímto datem, že jen manžel svým jednáním přijetí odkazu zmařil. Protože se jedná o závazek splatný před 1. listopadem 1945, byly dědičky oprávněny podle § 16 odst. 1 písm. a) dekretu č. 91/1945 Sb., převést ho ve staré měně do úschovy soudu převodem ze svého vázaného vkladu na vázaný vklad ve prospěch žalobce.⁸²

Soudy dále konstatovaly, že pokud byla od kupujícího přijata záloha ve staré měně, a došlo-li k platnému odstoupení od smlouvy, musí zálohu prodávající vrátit v nové měně, pokud k odstoupení došlo po 1. listopadu 1945.⁸³

K postavení dekretů presidenta republiky a k aplikaci pravidel obsažených v dekretch presidenta republiky z roku 1945, kterými se prováděla měnová reforma, docházelo i v rozhodnutích českých soudů po roce 1989.

Klíčový je v tomto směru nálezk Ústavního soudu, podle kterého „...na prozatímní státní zřízení Československé republiky, ustavené ve Velké Británii, je nutno nahlížet jako na mezinárodně uznávaný legitimní ústavní orgán československého státu, na jehož území okupovaném říšskou brannou mocí byl nepřitelem znemožněn výkon svrchované státní moci československé, pramenící z ústavní listiny ČSR, uvozené ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., jakož i z celého právního řádu československého. V důsledku toho všechny normativní akty prozatímního státního zřízení ČSR, tedy i dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy – také v důsledku jejich ratifikace Prozatímním Národním shromážděním (ústavní zákon č. 57/1946 Sb. ze dne 28. 3. 1946) – jsou výrazem legální československé (české) zákonodárné moci, a bylo jimi dovršeno úsilí národů Československa za obnovu ústavního a právního řádu republiky. Dovolávat se tedy nepodmíněně, tedy i pokud jde o zákonodárný proces, ústavní listiny ČSR z roku 1920 pro dobu, kdy československý stát byl zprvu násilně okleštěn a později zcela okupován, a kdy postupně ztrácel svou politickou reprezentaci, je zcela absurdní. Ve svých důsledcích by takové posuzování totiž znamenalo odepřít porobenému národu jeho přirozené právo na boj proti okupujícímu agresorovi, včetně odporu branného.“⁸⁴

Ústavní soud se problematikou dekretů presidenta republiky z roku 1945 zabýval i v jiné sledované kauze, a to ve věci vlastnictví Lidového domu Českou stranou sociál-

⁷⁹ Zákon č. 147/1945 Sb., o mimořádných opatřeních k účelům evidence majetku. Důvodová zpráva. [online]. [2025-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1945pns/tisky/t0007_00.htm>.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. R II 28/1946 ze dne 11. září 1946.

⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Rv I 173/1946 ze dne 21. listopadu 1946.

⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Rv I 176/1947 ze dne 12. června 1947.

⁸³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Rv I 191/1948 ze dne 18. února 1949.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/1994 ze dne 8. března 1995.

ně demokratickou (ČSSD). Ve svém nálezu se předně vyjádřil k postavení ČSSD po roce 1948, a to tak, že „... Československá strana sociálně demokratická byla na území čsl. státu umlčena násilně“. Pokud jde o aplikaci dekretu č. 95/1945 Sb., pak Ústavní soud konstatoval, že až do doby jeho vydání byly všechny akcie společností Cíl a.s. v rukou ČSSD. Po přijetí uvedeného dekretu je ČSSD složila do nucené úschovy, jak dekret předpokládá.⁸⁵

Na zmíněné nálezy Ústavního soudu se odvolává i rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, který rozhodoval o dovolání proti rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí Krajského soudu, jímž byl zamítnut návrh, kterým se navrhovatelé domáhali zmocnění ke svolání valné hromady. Nejvyšší soud dovolání zamítl jako nedůvodné. Ve věci šlo o posouzení otázky výkladu účinků ustanovení § 18 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 95/1945 Sb., a § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 41/1953 Sb., na práva akcionářů. K první otázce Nejvyšší soud uvedl, že pokud nebyly cenné papíry (akcie) uloženy do úschovy ve stanovených lhůtách, propadaly ve prospěch státu, z čehož je nutné dovodit, že akcionáři v důsledku jejich propadnutí pozbývají svoje akcionářská práva. Pokud jde o druhou otázku, podle uvedeného ustanovení se určuje, že dnem 1. června 1953 se ruší pohledávky a závazky z tuzemských cenných papírů, což znamená pouze, že se majitelé akcií nemohli od uvedeného data domoci vyplacení dividendy, byť bylo již o její výplatě rozhodnuto, ani výplaty podílu na čistém jmění společnosti při jejím zrušení, byť jim na ně již vznikl nárok. Ostatní akcionářská práva však jim zůstala zachována a není proto důvodu dovozovat, že akcie přestaly být cenným papírem.⁸⁶

4. Dopady měnové reformy do zahraničních obchodních dohod

Protože se měnovou reformou z roku 1945 změnil poměr československé měny k cizím měnám a byly v důsledku toho upraveny celní sazby celního sazebníku, bylo nutno upravit smluvní celní sazby stanovené různými obchodními dohodami. Stalo se tak například s Austrálií, kdy olovo namísto dosavadních 14,40 Kč podléhalo sazbě 24 Kčs za 100 kg⁸⁷, s Dánskem, kdy sazba vařeného platýse, naloženého v kovových, vzduchotěsných krabicích, přicházejícího a pocházejícího z Dánska, byla zvýšena z 360 Kčs na 600 Kčs za 100 kg⁸⁸, kdy celní sazba za uzenáče (kippered herrings) byla navýšena z 360 Kčs také

na 600 Kčs za 100 kg⁸⁹ a konečně s Řeckem, kdy celní sazby za víno pocházející z Peloponesu, Attiky, Beotie, Thesalie, Epiru, Macedonie, Thracie a ze všech řeckých ostrovů, byly zvýšeny na 350 Kčs za 100 kg za víno v sudích a na 700 Kčs za 100 kg za víno v lahvích.⁹⁰

5. Závěr

Je nepochybné, že to byly politické změny, které vyvolaly změny i v oblasti hospodářské. Měnovými reformami z let 1919, 1945 a 1953 došlo k hlubokému zásahu do majetkových poměrů lidí v celé zemi. Společným rysem těchto reforem je razantní zásah do peněžního oběhu v zemi, do financí a kalkulací každého podniku, instituce i každé domácnosti. Zároveň lze říci, že jednotlivé reformy se od sebe značně lišily. První měnová reforma z roku 1919 spočívala především v kolkování a zadržení inflační rakousko-uherské měny a byla založena na jasné koncepci měnové politiky. Reforma z roku 1945 přinesla definici nových zákonných platidel a stanovila podmínky výměny platidel starých. Třetí měnová reforma z roku 1953 pak bezesporu byla „krádeží“ na obyvatelstvu. Její nespravedlnost lze chápat i v tom, že státní podniky a členové komunistické strany dostali lepší kurz, který navíc nebyl vázaný na výši částky. Nelze se tedy divit, že v některých městech v našem státě, především v Plzni, došlo po reformě k nepokojům ze strany obyvatelstva. Tato reforma měla i dopad mezinárodní. Protože byla provedena bez souhlasu Mezinárodního měnového fondu, bylo Československu ukončeno členství v této organizaci.

Největší pozornost jsme však zaměřili na měnovou reformu z roku 1945. To s ohledem na to, že od jejího provedení v letošním roce uplyne 80 let. Jejím přínosem bezesporu bylo zavedení nové měny a uzákonění nových platidel v situaci, kdy po skončení druhé světové války v poválečném Československu byla v oběhu celá řada různých platidel. Na druhé straně reforma přichází s koncepcí vázanosti vkladů, pokud byly učiněny ve staré měně. Podobný přístup byl zvolen i v případě cenných papírů a životního pojištění. Vázané vklady navíc nebyly úročeny. Konečný osud vázaných vkladů byl nejasný. Právě s ohledem na tuto nejasnost pak mohly být pohledávky a závazky z takto vázaných vkladů s účinností od 1. června 1953 zrušeny třetí měnovou reformou, což ještě více prohloubilo její nespravedlivost.

Pro pořádek zbývá dodat, že podle zákona č. 60/1993 Sb., o oddělení měny, byla provedena měnová odluka v souvislosti s rozdělením Československé Federativní republiky na dva samostatné státy. Vidíme i zde, že pokladem pro změny v oblasti měnové byla významná událost politická.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 462/1998 ze dne 11. ledna 2000.

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 841/2001 ze dne 30. července 2002.

⁸⁷ Vládní vyhláška č. 153/1948 Sb., kterou se uvádí v prozatímní platnost obchodní dohoda o valorisaci některých smluvních celních sazeb mezi Československou republikou a Austrálským soustátím, sjednaná v Canbeře výměnou not ze dne 7. dubna 1948.

⁸⁸ Vládní vyhláška č. 154/1948 Sb., kterou se uvádí v prozatímní platnost obchodní dohoda mezi Československou republikou a královstvím Dánským, sjednaná výměnou not v Kodani dne 5. února a 4. března 1948.

⁸⁹ Vládní vyhláška č. 156/1948 Sb., kterou se uvádí v prozatímní platnost obchodní dohoda mezi republikou Československou a královstvím Norským, sjednaná výměnou not v Oslo dne 4. března 1948.

⁹⁰ Vládní vyhláška č. 158/1948 Sb., kterou se uvádí v prozatímní platnost dohoda o valorisaci československých smluvních celních sazeb mezi vládou československou a vládou řeckou, sjednaná v Praze výměnou not ze dne 7. dubna 1948.